

M

AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogik, metodologik, innovatsion fan va ta'limga oid ilmiy jurnal

№2-3/2023

Litsenziya raqami: №095310

TAHRIR HAY'ATI:

Qirg'izboyev Abdug'affor Karimjonovich	tarix fanlari doktori, professor	Bosh muharrir
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna	pedagogika fanlari doktori(DSc), professor	Bosh muharrir o'rinbosari
Hamdamova Maxzuna Tursunovna	pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	Bosh muharrir o'rinbosari
Jamoldinova Odinaxon Rasulovna	pedagogika fanlari doktori, professor	A'zo
Djamilova Nargiza Nuriddinovna	pedagogika fanlari doktori (DSc), professor	A'zo
Babayeva Dono Razzakovna	pedagogika fanlari nomzodi, professor	A'zo
Sadikova Shoista Akbarovna	pedagogika fanlari nomzodi, professor	A'zo
Jumanova Fotima Uralovna	pedagogika fanlari nomzodi, dotsent	A'zo
Shirbacheyeva Gulchexra Shakirovna	pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	A'zo
Mirzayeva Farog'at Odiljonovna	pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	A'zo
Bafayev Muxiddin Muxammadovich	psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	A'zo
Ne'matov Shuhrat Ergashovich	pedagogika fanlari nomzodi	A'zo
Ochilov Sevin Rajaboyevich	Qashqadaryo viloyat Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi Pedagoglarning bilimi hamda ko'nikmalarini baholash sho'basi metodisti	A'zo
Yuldasheva Dilnoza Bekmuradovna	Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	A'zo
Nurkeldiyeva Dilbar Axmedovna	pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	A'zo
Radjabova Zuxra Tirkashevna	pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	A'zo
Gaynazarova Gulbahor Abdullayevna	pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	A'zo

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti,
Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

MUNDARIJA

Kelajak – biz tayyorlagan tarbiyachilarlar qo'lida (tarbiya tamoyillari)	5
Hamdamova Mahzuna Tursunovna	
Xorijiy tillarni o'qitishda innovatsion texnologiyalarni qo'llash usullari.....	9
Xudoyberdiyeva Zumrat Xudayberdiyevna	
Исследовательская деятельность дошкольников и проведение опытов	13
Садикова Д. Х., Будаева О. Р.	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarni aqliy, axloqiy, estetik rivojlanishida qo'g'irchoq teatrini tashkil etishning ahamiyati.....	16
Nurmatova Iroda Toxtasinovna	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida ertaklarning ahamiyati	19
Choriyeva Durdona Anvarovna, Ahmadova Sabohat Olimjon qizi	
Организация STEAM – лаборатории в дошкольных образовательных организациях.....	23
Намазбаева Лола Закировна, Латипова Луиза Салохидиновна	
Bo'lajak tarbiyachilarni tadqiqotchilik faoliyatiga tayyorlash metodikasining mazmuni.....	27
Namazbayeva Lola Zakirovna, Shermaxmatova Saodat Shovkat qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarda kommunikativ boshqaruv kompetensiyalarini rivojlantirish	33
Sharofiddinova Madinabonu	
Kredit-modul tizimida talabalarning mustaqil ta'limini tashkil etish mexanizmini takomillashtirish	36
Mamatkulova Kimyoxon Abduljalilovna, Qodirova Nazokat Husniddin qizi	
Modern and High-Quality Methods in Schools.....	40
Niyazmetova Zukhrajon Sobirovna	
Особенности психолого-педагогической подготовки профессиональных спортсменов (каратеистов) ...	44
Дурдона Туракулова	
Теоретические аспекты формирования социальной адаптации подростков из неполных семей	48
Умарова Малика Хисабидиновна, Туймуродова Зухра Рустамовна	
Talaba qizlarning ijtimoiy faolligini oshirishda ta'lim texnologiyalardan foydalanish.....	52
Sotiboldiyeva Shaxrizoda Shuxratbek qizi	
Jadidchilik harakatining vujudga kelishi	55
Mirzayeva Faroxat Odiljonovna	
Ta'lim sifatini oshirishga oid ayrim mulohazalar.....	59
Voxidova Norposhaxon Xabibullayevna, Obidxonova Robiya Abdushukur qizi	
Bo'lajak o'qituvchilarda ijodkorlik faoliyatini shakllantirish va rivojlantirish yo'llari.....	62
Adizova Gulzoda Mehridinovna, Yaxshilikova Hilola Ulig'bek qizi	
The Psychological Role of the Scientific Heritage Left by our Ancestors in the Formation of Moral and Educational Consciousness of the Youth	65
Ruziboyev Temur Bakhodirovich, Teshayev Sobit Sadikovich	
Boshlang'ich maktablarda o'quvchi va o'qituvchi munosabatlarida ikki tomonlama yondashuv	67
Xayitova Zilola Maxmudjonovna	
Hayot sifatini oshirish – davr talabi.....	70
Abdullayeva Ranajon Matyoqubovna	
Klasterli yondoshuv asosida maktabgacha ta'lim va pedagogika kollejlari integratsiyasini rivojlantirish	73
Rizayeva Gulnora Botirovna	
О специфике изучения проблемы адаптации студентов в высшем учебном заведении	80
Тиллашайхова Хосият Азаматовна	
Kasbiy kompetentlikning bugungi kun pedagogi imijida ahamiyati	84
Jo'rayeva Sohibjamol Norqobilovna	

O'smirlik davrida axloqiy o'zini o'zi anglashning xususiyatlari.....	87
Mamanazarov Uchqun Burxon o'g'li	
Экспериментальное изучение проявления невербального агрессивного поведения в системе “Руководитель - Подчиненный”.....	90
Назирова Лола Васижановна	
Shaxs o'zini o'zi baholashining salbiy va ijobiy jihatlari	94
Raxmonova Nigina Aminjonovna	
Ijtimoiy moslashuv va pedagogik tafakkurning rivojlanishida sifat jihatdan yangi bosqich	97
Ravshanova Nargiza Norboyevna, Avezberdiyeva N., Ne'matullayeva O., Abdullayeva N., Abduraxmonova S.	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida pape-mash'e (G'ijimlangan qog'oz) usulida o'yinchoqlar va buyumlar yasash	100
Yaqubova Muhabbat Dilshodbekovna	
Tarbiyachi-pedagogning kompetentlik transformatsiyasi	105
Rasulxo'jayeva M. A., Urinova Z. O'.	
Uyushmagan yoshlarning huquqiy-psixologik muammolari	110
Kudratova Lola Ravshanovna	
Копинг-поведение студентов: стратегии преодоления стресса в образовательной среде	113
Аскарова Гулрух Оринбосаровна	
Ривожланish markazlarida 6-7 yoshli bolalarni mustaqil faoliyatini tashkil etish.....	117
Maxmutazimova Yulduz Raxmatovna, Amirova Munisa Yusuf qizi	
Проявление религиозной тематики в произведениях современных писателей Востока: Ф. Светлова “Отверзи мне двери” и Улугбека Хамдама “Бунт и смирение”	122
Чернова Татьяна Алексеевна	
Role of Innovation in Economic Development.....	125
Turdiyeva Nilufar Anvarovna	
Maktabgacha ta'lim yoshidagi bolalarga ta'lim-tarbiya berishda kitob va kitobxonlikning o'rni	128
Xasanova Nilufar Botirboyevna	
Ijtimoiy hamkorlik asosida bo'lajak tarbiyachilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirish	133
Artikbayeva Aziza Abrorovna	
O'smirlar agressiyasining shaxslilik determinantlari	136
To'laganova Ziyoda	
Maktabgacha ta'lim tarbiyalanuvchilarini mustaqil fikrlashga o'rgatishda nutq o'stirish metodikasidan foydalanish, metodik tavsiyalar berishni takomillashtirish	141
Musulmonova Shaxnoza To'liqinova	
Zahiriddin Muhammad Bobur haqida ertak	144
Rizayeva Xusniya Ubayevna	
Mehrjon bayrami.....	148
Uralova Momogul Karimberdinovna	
Bo'lajak tarbiyachilarni ta'lim-tarbiyaviy jarayonlarga kasbiy tayyorlash.....	151
Sadikova Shoista Akbarovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning bilingual rivojlanish.....	154
Sadikova Shoista Akbarovna, Tadjiyeva Muhabbat Xaydarovna, Nasreddinova Husnorabonu Jamoliddin qizi	
Влияние игровой деятельности в процесс изучения английского языка в доо.....	157
Эргашева Камола Алишеровна	
Modeling Methods in the Process of Forming Mathematical and Logical Concepts in Preschool Children	161
Gaukhar Djanpeisova Erkinona, Mamatqulova Nilufar	

MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA ERTAKLARNING AHAMIYATI

Choriyeva Durdona Anvarovna

PhD, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti
Maktabgacha ta'lim fakulteti Maktabgacha ta'lim psixologiyasi va
pedagogikasi kafedrasida dotsenti v.b.

Ahmadova Sabohat Olimjon qizi

“Maktabgacha ta'lim psixologiyasi va pedagogikasi”
yo'nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni ertak terapiyasi orqali ma'naviy-axloqiy tarbiyalash hamda ularga tarbiyaviy imkoniyatlarga boy milliy urf-odatlar, an'analar, tarixiy, ma'naviy merosimni o'rgatish, maktabga tayyorlashda boshlang'ich bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish va rivojlantirishning usul va vositalari o'z aksini topgan.

Abstract: In this article are reflected spiritual and moral education of preschool children through fairy tale therapy, as well as teaching them national customs, traditions, historical and spiritual heritage, rich in educational opportunities, the formation and development of basic knowledge, skills and abilities in preparation for school.

Аннотация: В статье отражено духовно-нравственное воспитание детей дошкольного возраста посредством сказкотерапии, а также обучение их национальным обычаям, традициям, историческому и духовному наследию, богатому образовательными возможностями, формированию и развитию основных знаний, навыков и умений при подготовке к школе.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2017-yil 7-fevraldagi “O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida”gi Farmonida 2017-2021-yillarda mamlakatimiz taraqqiyotini yanada jadallashtirishga doir ustuvor vazifalar belgilab berildi. Harakatlar strategiyasidagi beshta ustuvor yo'nalishdan to'rtinchisi ijtimoiy sohani rivojlantirishga qaratilgan. Aholi farovonligini ta'minlash, bandlik, salomatlikni muhofaza qilish, uy-joy masalalari qatoridan ta'lim-tarbiya tizimini taraqqiy ettirish masalasi ham o'rin olgan. Farmonga binoan ta'lim va ilm-fan sohasini yanada rivojlantirish borasida kompleks chora-tadbirlar ishlab chiqildi. Bunda maktabgacha ta'limi tizimida keng islohotlarni amalga oshirish orqali ta'lim- tarbiya sifatini oshirish, yangi maktab binolari barpo etish, rekonstruksiya qilish, kapital ta'mirlash, ularni zamonaviy o'quv-laboratoriya uskunalar, axborot- kommunikatsiya texnologiyalari va o'quv-metodik qo'llanmalar bilan to'liq ta'minlash kabi qator masalalar amalga oshirilishi ko'zda tutilgan.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni rivojlantirish va maktabga tayyorlash jarayoni oldiga qo'yilgan maqsad va vazifalarning bajarilishi “Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasiga qo'yiladigan Davlat talablari” orqali nazorat qilinadi. Davlat talablaridan maktabgacha yoshdagi bolalarga beriladigan ta'lim-tarbiya mazmunining asosiy yo'nalishlari hamda ularning maktabga tayyorgarlik darajasiga qo'yiladigan minimal talablar berilgan bo'lib, u davlat hujjati sifatida e'tirof etiladi. Bolarni rivojlantirish va maktabga tayyorlash jarayoni oldiga qo'yilgan maqsad va vazifalarning bajarilishiga erishish “Bolalarni rivojlantirish va maktabga tayyorlash” tayanch dasturi asosida amalga oshiriladi. Davlat talablari asosida tuzilgan “Ilk qadam” davlat o'quv dasturiga asosan maktabgacha yoshdagi bolalarning ota-onalari, tarbiyachilari, hamda o'zlari uchun turli sohalar bo'yicha dasturlar, qo'llanmalar, tavsiyalar va jismonan rivojlantirishga yordam beradigan turli-tuman o'yinlar va ta'lim-tarbiya metodi yoritiladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar ta'lim-tarbiyasiga qo'yiladigan Davlat talablarida belgilangan ko'rsatkichlarga erishish 6-7 yoshdagi bolalarni maktabga tayyorlashga, mustaqil O'zbekistonning ravnaqi uchun barkamol inson bo'lib yetishishlariga zamin hozirlaydi. Bolani maktabga tayyorlashda maktabgacha ta'lim tashkilotining va oilaning o'rni juda kattadir. Bola tarbiyasida oilaning barcha a'zolaridan bolalarga nisbatan to'g'ri munosabatni, balki ularning taqdiri uchun yuksak mas'uliyat hissini ham talab qiluvchi qiyin va murakkab ishdur.

Bolani maktabga tayyorlashda tarbiyani har tomonlama, jumladan ma'naviy- axloqiy, aqliy, estetik, jismonan va mehnat tarbiyalarini birgalikda olib borish hamda ertak terapiyasi yaxshi samara beradi. Ertak terapiyasi – bu ertak bilan davolash demakdir. Ertak terapiyasida ertakning besh turi mavjud bo'lib, ulardan biri meditativdir. Meditativ ertaklar tinchlantiradi, ijobiy his-tuyg'ularni uyg'otadi, o'zi va boshqalar bilan uyg'unlikka moslashadi, o'ziga ishonchni uyg'otadi, chunki ular o'zlari haqida eng yaxshi g'oyalarni bildiradilar.

Ertakning diagnostik funksiyasi bolaning muayyan vaziyatda o'zini tutish modelini yaratishda qo'llagan asosiy ssenariylari va strategiyalarini aniqlashga yordam beradi. Bu bola turli ertaklardan bir nechta sevimlilarni tanlashda namoyon bo'ladi. Shunday qilib, u o'zi uchun ma'lum bir hayot modelini tanlaydi. Bolani qiziqtirgan ertak asarlarini tahlil qilish kattalarga maktabgacha yoshdagi bolalarning qobiliyatlari va iste'dodlarini, xarakter xususiyatlarini va atrofdagi voqelikni idrok etishning individualligini aniqlashga yordam beradi. Bola o'ynagan tulki tasviri moslashuvchan aql, ayyorlik va o'z jozibasidan foydalanish qobiliyatining mavjudligidan dalolat beradi; qaroqchilarning o'yinlari va tasvirlariga qaramlik, jang qilish va tajovuzkorlik moyilligini ko'rsatadi.

Ma'naviy-axloqiy tarbiyani bolaga o'tmishda Vatan ravnaqi, el-yurt tinchliligi va faravonligi yo'lida kurashgan xalq qahramonlari haqida gapirib berish, mustaqillik, qadriyat va an'analarimizni o'rgatish orqali singdirish mumkin. Bu davrda bolalar maktabga o'zlari mustaqil boradigan, ozmi-ko'pmi kitoblar o'qiydigan darajada bo'ladi. Bu davr bolalariga o'qish uchun tavsiya etiladigan ertaklarning ham ko'p qismi ona-Vatan, tabiat, axloq-odob, mehnat, o'qish haqida bo'lishi talab etiladi. "Zumrad va Qimmat", "Oltin tarvuz", "Dehqon bilan ayiq", "Non va tilla" (arab xalq ertagi), "Haqqush" (tojik xalq ertagi), "Danak" (qirg'iz xalq ertagi), "Qizg'anchiq Pak" (koreys xalq ertagi), "Kuchuk va topqirlik" (latish xalq ertagi), "O'tinchi yigit", "Bo'ri bilan echki" singari asarlar kichik maktab yoshidagi bolalar sevib o'qiydigan ertaklardir.

Bu yoshdagi bolalarga ko'proq ig'vo, g'iybat, munofiqlikdan yiroq bo'lgan ertaklar yoqadi. Negaki, yaxshi, mukammal tarbiyalangan bola boshqalarga hech bir ozor yetkazmasligini, takabburlik qilmasligini, hech kimga haqorat ko'zi bilan qaramasligini, rostgo'y bo'lishini avvalgi davr bolalar maktabgacha yoshdagiligida tavsiya etilgan ertaklar orqali bilib olishgan. Demak, u o'zidan kattalarga hurmatli, kichiklarga shafqatli va marhamatli, shirin so'zli va xushmuomala bo'ladi. Mana shularga o'xshash go'zal xislatli bolalarni el sevadi, e'zozlaydi. "Zumrad bilan Qimmat" ertagidagi Zumrad xuddi shunday fazilatli obrazlardan biridir. Zumrad! Xalq orzu qilgan, istagan, e'zozlagan qizlarning yorqin timsoli. Bugungi qizaloqlar Zumraddan qanchalik ibrat olishsa, Zumrad kabi chiroyli, odobli, muloyim, aqli, mehnatsevar bo'lishsa arziydi. Qarang, yo'lda lolalar, rang-barang gullar Zumradni ko'rib boshlarini egib, unga salom beradilar. Zumrad maysalar ustida o'tirib dam olganida, gullar uni olqishlab, bulbullar quvonib, unga qo'shiqlar aytib beradilar. Xo'sh, bunday maqtov, bunday e'zoz qaysi qizaloqqa yoqmaydi! Hammaga yoqadi. Bunga muyassar bo'lish uchun esa tinimsiz mehnat qilish, kattalarning, ota-onalarning, muallimlarning o'git-nasihatlariga qattiq amal qilish kerak. Ana o'shandagina xuddi Zumrad kabi behisob boylik-u shon-sharafga, hurmatga sazovor bo'lish mumkin. Zumrad el sevadigan darajada chiroyli, odobli, muloyim, aqli. Uni bir ko'rgan, bir suhbatlashgan kishi yana ko'rsam, yana suhbatlashsam deb orzu qiladi. Zumrad otasini, odamlarni yaxshi ko'radi, hayvonlarni, tabiatni, maysa-yu o'tloqni sevadi, ularga xizmat qiladi. Hammasiga muloyim boqib, qo'li bilan silab-siypalab erkalaydi. Bundan gullar, o't-o'lanlar, bulbullar quvonib, unga ta'zim qilishadi, qo'shiqlar aytib berishadi. Mehnatkash xalq o'z farzandlarini xuddi Zumrad kabi ishchan, mehribon, iboli, boy-badavlat bo'lishini orzu qilgan, lekin Qimmat kabi erka, tantiq, ishyoqmaslarni yomon ko'rgan. Qimmat obrazi ishlamay tishlashga o'rganib qolgan, injiq, muttaham va bedavo farzandni eslatadi. Bizda va, ayniqsa, ertaklarda o'zidan kattalarni hurmat qilish va keksalarni e'zozlash, odamoxunlik va mehnatsevarlik, iboli va hayolilik asosiy masalalardan biri hisoblanadi. Savol tug'iladi. Xo'sh, Qimmatda yuqoridagi fazilatlardan qaysi biri mavjud? Hech qaysisi yo'q. Xalq farzandiga to'g'ri tarbiya bera olmagan onani yoqtirmaydi. Shuning uchun har ikkalasi ham o'limga mahkum – ajdar yutib yuboradi. Bu holga xalq aslo achinmaydi, aksincha, to'g'ri bo'libdi, deb mamnun bo'ladi. Maktabgacha yoshdagi bolalar ham hayotda Qimmat qiyofasiga tushib qolmaslik uchun o'zlarini o'nglab olishga, mehnatni sevishga, ko'proq dars qilishga, kitob o'qishga intiladigan bo'ladi. Axir Qimmatni ishyoqmasligi, odobsizligi tufayli juda ko'p narsalar xush ko'rmaydi. Hatto uning yurish-turishi, xatti-harakati kuchug-u sehrgar kampirga ham ma'qul bo'lmaydi. Dangasaligi, kekkayganligi, qo'rs, qo'polligi o'zining boshiga yetadi. Mehnatkash xalq bechorahollik bilan hayot kechirgan, ko'pincha ochlik, yupunlik ularning bir umr hamrohi bo'lgan. Uzun tunlari bir-birlarini ovutish, ko'ngillarini ko'tarish maqsadida ertaklar aytishgan.

O'zlari to'qigan ertaklar zaminida unumli mehnat qilish, farzand rohatini ko'rish, baxtiyor bo'lish va boshqa ko'pgina g'oyalar yotadi. O'rmi kelganda birdaniga boy-badavlat bo'lib, behisob boylik bilan el-yurti, boy-badavlatlarni qoyil qoldirish mehnatkash xalqning ezgu tilagi bo'lib kelganligi hech kimga sir emas.

"Oltin tarvuz" ertagi xuddi shunday o'y-xayol, oliy istak bilan to'qilganidir. "Oltin tarvuz" yosh maktabgacha yoshdagini ko'p narsaga o'rgatadi. Birinchidan, mehnatkash bo'lish, chunki dehqon o'z yeriga qayta-qayta ishlov beradi. Ikkinchidan, parranda-yu darrandaga g'amxo'rlik qilish, negaki dehqonning uyda yeydigan hech vaqosi yo'q. Laylakni so'yib yeyishi mumkin edi. Ammo u bu ishni qilmaydi: Bir bor ekan, bir yo'q ekan, qadim o'tgan zamonda bir kambag'al dehqon bor ekan. Uning atigi bir tanob yeri bor ekan. Dehqon yer hayday

boshlabdi. Yerni ikki marta haydab bo'lib, yaqinidagi katta soyning bo'yida salqinlab o'tirsa, osmonda uchib ketayotgan bir laylak yerga qattiq zarb bilan tushibdi. Dehqon qarasa, laylakning qanoti singan ekan. Dehqon haligi laylakni darrov uyiga olib borib, siniq qanotiga taxta bog'lab, uni bir qancha vaqt boqibdi. Laylak sog'ayib, uchib ketibdi. Laylakka qayta umr bag'ishlagan dehqon biror narsadan umidvor emas. Shu majruh laylakni davolab, uning yordami bilan behisob boylikka ega bo'laman, degan fikr uning xayoliga, o'yiga ham kelmagan. Laylak tashlab ketgan tarvuz urug'ini yerga ekib, unga mehr bilan ishlov berar ekan bu – oltin (tarvuz) degan tushunchaning o'zi unda bo'lmagan. Dehqon ochko'z emas, bir parcha nonni ham o'zgalar bilan, qo'ni-qo'shni, o'ziga o'xshagan kambag'allar bilan baham ko'radiganlardan. Sabr-toqat bilan tarvuzlarning obdon pishishini, yetilishini kutgan dehqonning yaqin qarindoshlarini, oshna-og'aynilarini ham mehmonga chaqirishi va tarvuz so'yishi maktabgacha yoshdagi bolalarda yaxshi taassurot qoldiradi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarda ma'naviy-axloqiy tarbiyani shakllantirishda ertaklarning ahamiyati katta. Ertaklar orqali bolalar tengdoshlari bilan muloqot qilishni, kattalarga hurmatda va kichiklarga izzatda bo'lishni, nima yaxshi va nima yomonligini o'rganadilar. Hozirda ertaklarning o'rni sezilarli darajada kengayib bormoqda va atrofdagi dunyo bilimlari bilan doimiy ravishda to'ldirilmoqda. Agar bola istaklarini boshqarishni o'rgangan bo'lsa, u oddiy axloq me'yorlarining talablarini bajarishga juda tayyor. Bolalar va ota-onalar yaxshi va yomon bolalar haqidagi birinchi fikr ota-onalar tomonidan aytilgan ertaklardan erta yoshda o'rganadi. Yaxshilik va yovuzlik tushunchalari o'yinning noaniq shaklida shakllanadi. Shuning uchun maktabgacha yoshdagi bolalarni axloqiy tarbiyalash oiladan tashqarida bo'lishi mumkin emas. Axloqiy g'oyalarni tarbiyalash maktabgacha yoshdagi bolalarni axloqiy tarbiyalashning asosiy vazifalaridan biri bolalarning muayyan me'yorlar mavjudligi haqida bilishlarini emas, balki ularni kuzatib borishlarini ta'minlashning g'ayrati hisoblanadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalarni axloqiy tarbiyalashning turli usullari mukofotlar va rag'batlantirishlardir. Men halol edim - mukofotni kutmoqdaman, aldadim - jazoga tayyor bo'l. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun, kattalar va ayniqsa, ota-onaning roziligi katta ahamiyatga ega. Bolaning ota-onasi bilan yaxshi munosabatlarni mustahkamlash va saqlab qolishga intiladi. Shu sababli, asosiy ijtimoiy motivlar ijtimoiy tashqi nazoratga yo'naltirilgan. Yaxshi natijalar maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalash o'yinlari orqali namoyon bo'ladi, ular xushmuomala tarzda axloqiy me'yorlarga rioya qilishning muhimligi haqida xabardor qilinadi. Jazoning roli maktabgacha yoshdagi bolalarni ma'naviy-axloqiy tarbiyalashning xususiyatlari, axloqiy me'yorlarga rioya qilmaslik sharti bilan jazo berishga imkon bermaydi. Kuchli so'zlar, jismoniy og'riq - bolaning ruhiga tuzatib bo'lmaydigan jarohatlar yetkazishga qodir usullar. Jazolarning shakli va miqdori har doim individualdir va ularni ishlatish qobiliyati maxsus mahoratdir. Eng asosiysi, jazo bolani ota-onaga bog'laydigan ishonchning ma'naviy mavzulariga taalluqli emas. Inson qadr-qimmatini, qaysi yoshda bo'lsa ham, hech qachon kamситilmasin! Jazo faqat tashqi nazoratdan iborat. Bolaning o'sishi bilan ota-onaning nazorati zaiflashadi va oxir-oqibat yo'q bo'lib ketadi, shuning uchun siz "tashqi nazoratchi" ga umid qila olmaysiz. Bola, birinchi navbatda, unga kerakligini tushunishi kerak. Maktabgacha yoshdagi bolalarning axloqiy tarbiyasida mavjud vositalar motivatsiya, mukofot va jazo muayyan farzand uchun maqbul variantni tanlash imkonini beradi. Maktabgacha yoshdagi bolalardagi axloqiy fazilatlarni o'rganish befarqligiga asoslangan va bolaning ijobiy qiyofasini yaratish bola uchun o'z ahamiyatini anglash uchun ajoyib imkoniyatdir.

Har qanday axloqiy toifalarni, masalan, yaxshilik va yomonlik, yaxshilik va yomonlik, mumkin va mumkin emas, kattalar namunasida, shuningdek, ertaklar, shu jumladan hayvonlar haqida ham shakllantirish tavsiya etiladi. Bu ertaklar maktabgacha yoshdagi bolalarga do'stlik yovuzlikni yengishga qanday yordam beradi ("Зимовье"); mehribon va tinch odamlar qanday g'alaba qozonadi ("Bo'ri va yetti bola") kabilarni ertak orqali o'rganadi. Bu yovuzlik ertak bolalarga to'g'ridan-to'g'ri ko'rsatmalar bermaydi (masalan, "Ota-onangizni tinglang", "Kattalaringizni hurmat qiling", "Uydan ruxsatsiz chiqmang"), lekin uning mazmuni doimo ular asta-sekin idrok etadigan saboqni o'z ichiga oladi, qayta-qayta ertak matniga qaytish ko'rsatishga yordam beradi.

Masalan, "Sholg'om" ertagi kichik maktabgacha yoshdagi bolalarni do'stona, mehnatsevar bo'lishga o'rgatadi; "Masha va ayiq" ertagi ogohlantiradi: siz o'rmonga yolg'iz kira olmaysiz - muammoga duch kelishingiz mumkin va agar bu sodir bo'lsa, tushkunlikka tushmang, qiyin vaziyatdan chiqish yo'lini topishga harakat qiling; "Teremok", "Hayvonlarning qishlashi" ertaklari do'st bo'lishga o'rgatadi. Ota-onalarga, oqsoqollarga itoat qilish buyrug'i "G'oz-oqqushlar", "Opa Alyonushka va ukasi Ivanushka", "Qorqiz", "Tereshechka" ertaklarida yang-raydi. Qo'rquv va qo'rqoqlik "Qo'rquvning ko'zlari katta" ertaklarida, ayyorlik – "Tulki va turna", "Tulki va qora bo'ri", "Kichik tulki va bo'z bo'ri" ertaklarida bayon qilingan. Xalq ertaklarida mehnat har doim taqdirlanadi ("Havroshechka", "Moroz Ivanovich", "Qurbaqa malika"), donolik maqtalgan ("Odam va ayiq", "Odam g'ozlarni qanday bo'ldi", "Tulki va erka", "Echki"), yaqinlaringizga g'amxo'rlik qilish rag'batlantiriladi ("Loviya urug'i").

Yakuniy bosqich: yakunida adabiy viktorina o'tkazildi: "Ertaklar yo'llarida". Natija: Bolalar ertaklarning ma'nosini tushunishni o'rgandilar, yaxshini yomondan, yaxshi yoki yomonni, mumkin yoki imkonsizni farqlash, bolalar kamroq uyatchan bo'lib qolishdi, hech qanday rol tanlashdan qo'rqmaydilar; bolalar va ota-onalarning birgalikdagi ishi tufayli o'zaro tushunish paydo bo'ldi; ota-onalar bilan munosabatlarda dinamika kuzatildi, ular

bayramlar, ko'rgazmalar tayyorlashda qatnasha boshladilar; ota-onalar yig'ilishlari iliqroq muhitda o'ta boshladi. Chiqish: ertaklarning ahamiyati ularning bolaning har tomonlama rivojlanishiga, xususan, axloqiy tarbiyasiga ta'siridadir. Ertaklar haqiqat g'alabasiga, ezgulikning yovuzlik ustidan g'alaba qozonishiga ishonch uyg'otadi. Qoidaga ko'ra, ijobiy qahramon va uning do'stlarining azoblari o'tkinchi, vaqtinchalik, quvonch odatda ulardan keyin keladi va bu quvonch kurash natijasi, birgalikdagi sa'y-harakatlar natijasidir. Bolaning yaxshi inson bo'lib voyaga yetishi uchun bolalikdan boshlab u bilan birga ishlash kerak. Ertaklar odamlarda ma'naviyat, mehr-oqibat, insoniylikni tiklashga yordam beradi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotining vazifasi bu nihollarning mashaqqatli hayot haqiqatiga ezilishiga yo'l qo'ymaslik, balki ularning unib chiqishi, bolaning qalbida chuqur unib chiqishi uchun zarur bo'lgan barcha ishlarni qilishdan iborat. Asosiy tarbiya vositasi bolalar adabiyoti, inson qalbini ezgulikka, saxovatga, vijdonga, or-nomusga, adolatga aylantiruvchi ertaklardir. Bolaning shaxsiyati bolalikdan tug'iladi. Binobarin, adabiyot, ya'ni ertak bola tafakkuriga emas, qalbining torlariga qanchalik tez tegsa, ulardagi ezgu tuyg'ular yovuzlikdan ustun kelishi shunchalik kafolatlanadi. Zero, adabiyot tuyg'ular tilida so'zlashuvchi urgan yurakdir. Bularning barchasidan shunday xulosa kelib chiqadi: axloqiy tarbiya barcha turdagi ertaklar orqali mumkin, chunki axloq ularning syujetiga boshidanoq xosdir. Dunyoni tushunish uchun inson o'zini anglashi kerak. O'zingizni tushunish uchun tabiatningizning "qatlamlarini" iloji boricha qamrab olishingiz kerak. Ilm allaqachon ularning ko'plarini qamrab olgan, lekin hammasi emas. O'z-o'zini bilishning evolyutsiyasi shunga o'xshash narsaga aylandi. Olim insonni biologik mavjudot deb hisoblab, uning dastlabki portretini yaratdi. Keyinchalik psixologik (aqliy) qatlamni o'rganish navbati keldi. Rasm yanada to'liqroq bo'ldi.

Bolalar kattalarning yordamiga muhtoj bo'lishiga ham qarab bir –birlaridan farq qiladilar. Ba'zi bolalar biror xatti-harakatni bajarishni bir necha marta ko'rsatish, tushuntirish kerak. Bolalar o'zlarini qiziquvchanlik, aqliy faolliklariga qarab ham bir-birlaridan ajralib turadilar. Bolalarning maktabga psixologik tayyorgarligi keng va mukammal bo'lib rivojlangan bo'lishi darkor. Bolalarga qanchalik yaxshi bilim bersak, o'ylaymizki, ular kelajakda Vatanga sadoqat ruhida, yetuk inson bo'lib yetishadilar. Demak, tarbiyachi bola shaxsida ma'naviy axloqiy his-tuyg'ularni tarbiyalash uchun hamma vosita va metodlarni qo'llasa, yaxshi xulq namunalari o'rgatish ancha oson kechadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Jalolova G. Bolalarni maktabga tayyorlashda noan'anaviy o'yinlardan foydalanish. – T., 2004.
2. Ismoilova M. Noan'anaviy ish uslublari orqali bolalarning ijodiy qobiliyatlarini o'stirish yo'llarini axtaryapmiz: Tajriba minbari // Maktabgacha tarbiya, 1992. – №2. – 44–46 b.
3. Мосина Е.С. Почему облака превращаются в тучи. Сказкатерапия для детей и родителей. 2021 г.
4. Nishanova Z., Qurbonova Z., Abdiyev Z. Psixodiagnostika va eksperimental psixologiya. – T.: Tafakkur bo'stoni, 2011 y.
5. Chorjeva D. (2020). Improving students' readiness for pedagogical diagnostics of preschool children. //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(3).
6. Chorjeva D. (2020). Diagnostics as a branch of psychological and pedagogical knowledge and type of research activity of a teacher. //European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences Vol, 8(3).
7. Чориева Д.А., Камалова, Г.А. (2021). Роль учителя в организации учебно-воспитательного процесса в образовательном учреждении. // Человек в современном мире: пространство и возможности для личностного роста (pp. 161-166).
8. Choriyeva D. (2022). Tarbiyachining pedagogik mahoratini oshirishda pedagogik texnikaning roli.//Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya: Nazariy va amaliy izlanishlar, 1(24), 101-103.
9. Чориева Д. А. (2019). Педагогическая диагностика в условиях дошкольного образования.//Актуальные проблемы современного образования: опыт и инновации, 86.
10. Чориева Д. А. (2021). Методы и приемы работы с агрессивными детьми. // Человек в современном мире: пространство и возможности для личностного роста (pp. 152-161).
11. Чориева Д. А., Ражабова, Г. Ф. (2022). Значение педагогическо-психологического диагностического средства в дошкольных образовательных организациях. //Results of National Scientific Research International Journal, 1(6), 327-343.
12. Чориева Д. А. (2022). Педагогик-психологик диагностика фаолияти билан шуғулланувчи шахсга қўйиладиган талаблар: <https://doi.org/10.53885/edinres>. 2022.9. //Образование и инновационные исследования международный научно-методический журнал, (9), 99-102.

Muharrir: Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 2-3

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.06.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan №C-5669245
reestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: №095310

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
ilmiy maqola, reklama materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Тел.: 93 718 40 07

**Manzilimiz: Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mayze 19-uy**